

İÇİNDEKİLER

Burleskin iki yüzü ya da gülmeden nasıl güldürülür?	7
--	---

Gülme ve beden	18
Bedenle gülmek	
Ortak ve dizginlenemez bir gülme	

Kararında gülmek	32
Karnavalın dönüşü	
Uçta, sınırda	
Belirsiz gülme. İshak ve Sare,	
doğum ve ölüm arasında	
Gülmek ve çocukluk	

Sınırı bulmak	47
Gülmek, mizah ve dil	
Tek vücut olmak?	

Dizin	60
--------------	----

Güldürü galerisi	62
-------------------------	----

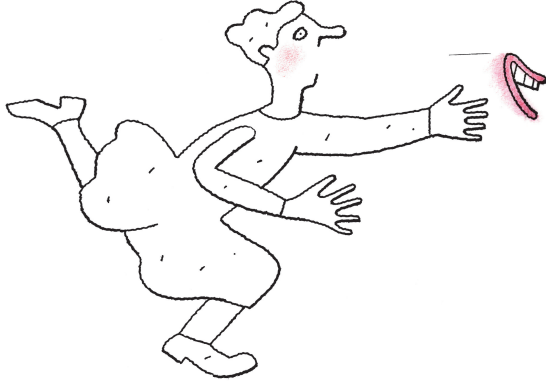

Burleskin iki yüzü ya da gülmeden nasıl güldürülür?

Gülmek... Bu eylem hepimizin, sıradan insanın her gün başına gelen basit bir deneyimi işaret eder. Ancak bu kadar sık karşılaşılmasına rağmen, gülmek ciddi bir mesele olarak kabul edilmez. **Çünkü gülme bedenle ilişkilidir, fiziksel karakteri nedeniyle bayağı kabul edilir ve filozofların ilgisini nadiren çeker.** Gülenler ciddi olanın gülmeyi öldürdüğünü söylerken, bilgelerse gülünebilecek olanla aralarına mesafe koyarlar. Bu ikili tutum gülmenin neden olduğu rahatsızlığı gösterir: Ya kendimizi savunur, onu susturmaya çalışırız ya da kendimizi gülmeye bırakır, kapırırız. Ya hep ya hiç. Ancak eğer bu karşıtlıktan kaçmak istiyorsak,

Sıradan insan
Çoğunluğu
oluşturan,
ayırt edici bir
özellığı olma-
yan kişi.

sinemanın doğuşuna gidelim “burlesk” olarak nitelendirdiğimiz “sessiz” oyuncuların yüzlerini ve bedenlerini gözlemleyelim. Bu oyuncular diğer özelliklerinin yanında, izleyenleri gülmekten kırıp geçirir fakat kendileri asla gülmezlerdi. İşte burleskin **çelişkisi** diye adlandırabileceğimiz olay: **Gülmeden güldürmek, gülmeye neden olup kendisi gülmemek**. Bu nasıl mümkün olabilir?

Çelişki
Birbirine aykırı
düşen kavramların
karşılaşması

Buster Keaton,* bugün birer klasik olan çok sayıda burlesk filmde rol

almış olağanüstü bir oyuncudur. Örneğin, *The General* filminde düşman ordusu tarafından kaçırılan ve esir alınan nişanlısını kurtarmak için bir lokomotif çalar. Konuşmayan sanatçı, üzgün ve duygusuz bir surata sahiptir. Tıpkı burleskin diğer kralları **Mack Sennett,* Fatty Arbuckle,*** ya da **Charlie Chaplin*** gibi, güldürenin kendisi gülmez. Yaygın görüş, komedyenlerin komik olmamasını ister. Bu ne bir rastlantı ne de bir kusurdur: Gülmenin kaynağı umursamaz hava ve sessizliktir. Bu nedenle Buster Keaton'ın sessiz yüzüne bir yığın isim takılmıştır: Hiç gülmeyen adam... Büyük taşan surat... Tahta surat... Bal mumu heykeli... Trajedi maskesi... Bunca lakap Buster Keaton'ın üzgün suratının gülmenin kökeninde olduğunu hatırlatır.

Filmlerini izlerken ne bir gevezeyle (sessizdir), ne de ilgi çeken bir kişilikle (Ürkektir ve girdiği her şeyde başarısız olur.) karşılaşırınız. Onun filmlerinde, ilk bakışta pek olay olmaz. Ancak birdenbire, bedeniniz kontrolünüzden çıkar ve gittikçe artan kuvvetle gülmeye başlarsınız. Kendisi gülmeyen ama komik olan bir zebra (siyah beyaz çizgili hapisane kıyafeti) yüzünden transa geçersiniz. Bu kadar tuhaf bir şeye kim inanır?

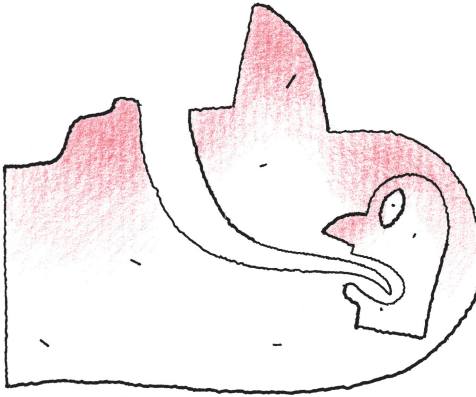
Kendi isteğiyle sizi güldüren kişi, onu endişelendiren bir maceraya atıldığını sezer. **Güldürü sanatçısı (güldüren) gülmez. Çünkü korkar, oysaki güldürdüğü kişi korkmaz.** Neden gülmekte olan korkmaz? Çünkü diğerinin akılsız, deli ya da soytarı varsaydığının başına gelenlerin kendi başına gelmeyeceğine inanmak ister.

Kendini korunmuş hisseder, “komik bir şekilde” gelişenin, onun da başına gelebileceğini henüz kavrayamamıştır. Eğer ikisi için de gülmenin altında yatan neden korkuysa, güldüren artık gülmek istemezken gülmekte olan henüz neden güldüğünü kavrayamamıştır.

Filozof **Hobbes**, “İnsan insanın kurdudur.” diyerek, insanlar arasındaki ilişkilerin avcı hayvanlarınkine benzediği fikrini ortaya atar. İnsanın hayvanla bir ilişkisi olduğunu kabul eden Hobbes, korkunun

Thomas
HOBBES
(1588-1679)
İngiliz filozof

**KİŞİNİN ANİDEN KENDİNİ YÜCELT-
MESİ, GÜLME OLARAK ADLANDIR-
DIĞIMIZ TUTKUDUR. KİŞİ KENDİNE
ZEVK VEREN ANLIK BİR HAREKETİ
GERÇEKLEŞTİRDİĞİNDE YA DA BİR
BAŞKASINDA YANLIŞLIK GÖRDÜ-
ĞÜNDE BU DURUMU KAFASINDA
KENDİYLE KARŞILAŞTIRARAK BÖY-
LE BİR DURUMDA OLMADIĞI İÇİN
KENDİYLE GURUR DUYDUĞU ORTA-
YA ÇIKAR. BU NEDENLE BAŞKALA-
RINA FAZLA GÜLMEK UFUK DARLIĞI
GÖSTERGESİDİR.**

Hobbes

fiziksel karakterinin altını çizer. Örneğin, muz kabuğuna basıp kayarak yere düşen adam, bu hem insana hem hayvana yakın olan maymunu düşündürür, beni güldürür. Çünkü onun fiziksel denge-sizliğine ve beklenmedik düşüşüne tanık olurum. Filozoflar hayvanlığa, insanın içindeki **hayvaniliğe** gön-derme yapan bu olguya çok sıcak bakmazlar. Gülme ile ahmaklık ara-sındaki yanlış da buradan gelir: Bir insan için “Ahmak gibi gülüyor.” sözünü kullanmaz mıyız?

Ancak ne kadar ahmak olursa olsun, gülmeyen adam mesela Charlie Chaplin ya da **Jacques Tati*** ayakta durabilmek ve yere kapaklanarak canını yakmaktan kaçınmak için çok çaba sarf eder. Acıdan çok korku, diye bir deyim vardır. Küçük (ya da büyük) şanssızlığıyla güldüren kişi,

Hayvanilik
Hayvanın vah-
şiliğini ve ilkel-
liğini kötileyici
biçimde ifade
eder.

Sigmund
FREUD
(1856-1939)
Psikanalizin
kurucusu

Mekanik
soyutlama
Somut olarak
gözümüzün
önünde canlan-
dıramadığımız,
otomatizme
bağlı eylem.

Canlının
kendiliğindenliği
Bir canlıda,
kendiliğinden,
dış bir etkene
bağlı olmaksızın
oluşan, harekete
geçen.

başına gelenlere karşı az ya da çok duyarlıdır. Beklenmedik bir olayda gülme olmazsa olmaz. Ancak **Freud**, gülmeyi kendimize rağmen içimizde tuttuğumuzu dışarı çıkarma eylemiyle bağdaştırır. Bergson ise gülmeyi her zaman biri diğeri pa-hasına olan ikilide, soğuk zekânın, sıcak kalpten intikamı olarak görür. **Mekanik soyutlamanın, canlının kendiliğindenliğinden** aldığı bir intikam olduğunu kabul eder. Ancak gülme sanatçıları tek tip değildir: Beklenmedik olaya aksak ve mekanik bir ruh hâliyle tepki veren endişeliler ile aşırıya kaçan çılgınlar vardır. Keaton gibi korkularını fazla dikkat çekmeden dışa vuran “endişeli” komedyenlere, başlarına gelenin farkında olmadıkları için gülmekten bağırta “çılgınlar” karşılık verir.